

FOTOSCHRIFT

NR 7

Theologie in Schraard

In de jaren zestig keerde professor Van Niftrik zich tegen de 'linkse ideologie' in de kerk. Bij zijn veertigjarig ambtsjubileum in 1970 sprak hij van de kansel te Schraard, waar hij als dominee was begonnen, de woorden: 'Nu lijkt het er wel op of alleen een revolutionaire invloed recht van bestaan heeft.' Als man van de Christelijk Historische Unie zat hij daar niet op te wachten, maar hij achtte zichzelf niet geschikt om als 'bendevoofd' de tegenaanval te organiseren.

Misschien zijn er nog enkele ouderen onder ons die aan een half woord genoeg hebben... Zonder enige twijfel was Van Niftriks opmerking over het bende-leiderschap bedoeld als steek onder water tegen de gereformeerden. Hij verwees daarmee naar de ooit bewonderde Abraham Kuiper die voor een groot deel in zijn eentje de hele Nederlandse maatschappij had omgeploegd. Toen Van Niftrik drie jaar eerder bij het jubileum van de school in Schraard aanwezig was, waar hervormd en gereformeerd eendrachtig feest vierden, zal hij een dergelijke ontboezeming wijselijk voor zich hebben gehouden.

De onderwijzer Jan Kuiper die vanaf 1891 tot 1902 in het Schraarder schoolhuis woonde, polemiseerde in die tijd fel tegen de opvattingen van Abraham Kuiper. Over de altijd schrijvende en debatterende schoolmeester schreef ik eerder een artikel. Onlangs nog had ik een aardig contact met een kleindochter van hem, en al eerder reageerde een kleinzoon van het vroegere kamerlid Hessel Posthuma op mijn stukje. Kuipers dochter Margje, die in 1896 in het schoolhuis is geboren, trouwde op latere leeftijd, na het overlijden van haar vader, met de politicus. Posthuma was weduwnaar en had volwassen kinderen. De kleinzoon beschreef Margje als een liefdevolle oma. Haar echtgenoot was lid van de Christen Democratische Unie. Jan Kuiper kende hem waarschijnlijk. Zijn eigen opvattingen lagen dichtbij die van Posthuma. De unie was een club van orthodoxe christenen met een linkse signatuur. Na de oorlog is de groepering in de Partij van de Arbeid opgegaan. Onder invloed van de theoloog Karl Barth sloten meer orthodoxe hervormden, zoals bijvoorbeeld Buskes en Miskotte, zich bij de socialisten aan. In het akelige politieke klimaat van de jaren dertig werd het bij synodebesluit aan gereformeerden verboden lid te worden van de sociaal geëngageerde unie.

Jan Kuiper zag rond de vorige eeuwwisseling de christelijke school als een tijdelijk noodzakelijke oplossing die bij herkerstening overbodig zou worden. Abraham Kuiper deelde die opvatting niet. In onze tijd wordt vaak gehoord dat christelijke politici zich te weinig gelegen laten liggen aan de scheiding van kerk

en staat. Maar dat gold zeker niet voor Kuiper die een dergelijke scheiding juist voorstond in een tijd dat het kerkelijke en wereldlijke gezag vloeiend in elkaar overgingen. Kuiper meende dat iedere 'kring' zijn eigen verantwoordelijkheid had. In feite is het hele vraagstuk weer actueel nu de staat om een oordeel wordt gevraagd in de zogenaamde 'ethische kwesties'. Dat lijkt toch een beetje op de staatsgodsdienst uit vroeger tijden. De staat zag er toen een gevaar in het terrein van de religie braak te laten liggen of aan anderen over te laten. Abraham Kuiper heeft fel tegen die zienswijze gestreden. Zijn opvolger Colijn keek er anders tegenaan. Bij een bezoek van Karl Barth aan ons land liet hij de Zwitserse theoloog twee weken lang achtervolgen door de staatspolitie. Daarna nodigde hij hem uit om een kop koffie te komen drinken, maar daar had Barth natuurlijk helemaal geen zin meer in.

Wie maakt zich nog druk om de schoolstrijd of de kerkstrijd uit de negentiende eeuw? Of om Kuiper? In mijn jeugd was de herinnering al nauwelijks meer levend en werd er over Abraham de Geweldige alleen nog met een glimlach gesproken. Jammer eigenlijk. Maar volgens een krantenartikel van de historicus James Kennedy is Kuiper in oerconservatieve kringen in Amerika nog springlevend. De jonge senator Josh Hawley uit Missouri citeerde instemmend een uitspraak van de ooit beroemde politicus en theoloog: 'Geen duimbreed is er op heel 't erf van ons menselijk leven, waarvan de Christus, die áller Souverein is, niet roept: "Mijn!"' Heel het leven moet volgens Hawley dan ook onderworpen worden aan de heerschappij van Christus. De grote vergissing die hier gemaakt wordt zit in dat 'moet worden'. Het menselijk leven is namelijk onderworpen aan Christus. Er kan hier geen sprake zijn van een streven, en zeker niet van een menselijk streven, maar alleen van een feit. De barthiaan Van Niftrik zei het duidelijk in zijn *Kleine dogmatiek*: 'Het gaat niet aan om de heerschappij van Christus eenvoudig te laten samenvallen met de heerschappij van onze mensen.'

Kennedy merkt terecht op dat Hawley zich helaas niet heeft verdiept in Kuipers theologie van de 'gemene gratie'. Daarin spreekt hij, in de woorden van de Amerikaanse theoloog Richard Mouw, over 'onze gedeelde menselijkheid met allen die het beeld van God dragen'. Het enige jammere is wat mij betreft dat Kuiper zijn theologie op dit punt niet radicaler heeft doorgevoerd. Maar het is toch aardig om te constateren dat het kleine Schraard via de schoolmeester Jan Kuiper en de predikant Gerrit Cornelis van Niftrik verbonden is met de grote wereld.

Gaast, 2009

Schraard, 2021

Meppel, 2021

Emmen, 2021

Lelystad, 2021

Amstelveen, 2021

Emden, 2021

Emden, 2021

Groningen, 2021

Stadskanaal, 2021

Een kruis met rozen

Op 23 februari 1925 werd te Schraard de vierentwintigjarige werkmans Jeremias de Haan bekeurd, omdat zijn fiets niet voorzien was van het vereiste rijwielplaatje. De Haan verzette zich tegen inbeslagname van zijn rijwiel. Hij werd veroordeeld tot het betalen van een boete van tien gulden wegens wederspanningheid. Uit bestudering van de rolboeken van de rechtbank blijkt dat De Haan vaker met justitie in aanraking was geweest en zou komen. Er is sprake van minstens tien veroordelingen wegens diefstal, belediging van een ambtenaar, wederspanningheid, mishandeling, vernieling en huisvredebreuk. Alles bij elkaar is voor meer dan een jaar gevangenisstraf opgelegd naast nog enkele geldboetes. Een tragisch slotakkoord vormt zijn overlijden op de jeugdige leeftijd van 32 jaar.

Bladerend door rolboeken en rechtbankverslagen duikt steeds de vraag op wat voor levens achter de veroordelingen schuilgaan. Maar bij een zitting van de Leeuwarder rechtbank op 24 juni 1903 wordt het leed van een dakloze verdachte wel heel duidelijk zichtbaar. De verslaggever is er zelf aangedaan door. Hij citeert enkele regels van de indertijd gevierde dichter P.A. de Genestet: ‘Een kruis met rozen is ’t menschenlot...’

De invalide Anne Wielsma, geboren in Schraard, had te Sneek ‘in bedelende houding om een aalmoes gevraagd’. Een medelijdende vrouw gaf hem een broodje. De arme man leeft nog en daarom heeft hij voedsel nodig, constateert de verslaggever. De officier echter stelde slechts vast dat de beklaagde een plaag was voor zichzelf en zijn omgeving. Hij vroeg de rechter tweemaal twaalf dagen hechtenis op te leggen. De uitspraak was conform de eis.

*Ik weet de rozen,
Zij vallen af!
Het kruis nu, legt ge
Pas neer – aan ’t graf.*

Leer het leven dragen met ‘blijden moed’, is de boodschap van de dichter, maar, zo voegt de verslaggever er aan toe, de beklaagde had in zijn hele leven waarschijnlijk bitter weinig rozen gezien.

De vader van Anne Wielsma had een kuiperij in Schraard. Vlak voor zijn huwelijk met Klaaske Tilsma in 1838 plaatste Sake Cornelis Wielsma een advertentie in de *Leeuwarder Courant*. Hij was op zoek naar een ‘zijn werk geheel of ten

Amsterdam, 2021

deele verstaande' kuipersknecht. Na zijn overlijden in 1855 is de familie uit het dorp verdwenen.

Het kan altijd erger. In het politiebureau van Sneek overleed op 9 juni 1885 de winkelier Diemer Fopma uit Schraard op de leeftijd van 39 jaar. Hij had uit een weiland onder Wommels een lam ontvreemd. Al eerder had hij onder Tjerkwerd een lam meegenomen en te Leeuwarden verkocht. Bij zijn arrestatie bekende hij. Nadat hij op het bureau koffie had gekregen werd hij naar het arrestantenlokaal gebracht. Tien minuten later ging een agent een kijkje nemen. Inmiddels had Fopma zich met één van zijn bretels opgehangen aan een knop van het luchtgat. Een in der haast ontboden dokter kon slechts de dood vaststellen.

Diemer Fopma werd omschreven als een oppassende huisvader die door 'achteruitgang van zaken' uiteindelijk tot zijn wanhoopsdaad was gekomen. Hij liet een vrouw en zes kinderen na, terwijl er, zo zou later blijken, nog een zevende kind op komst was. Fopma woonde nog maar kort in Schraard. Zijn vrouw Hinke de Jong zou nog tot 1899 in ons dorp blijven. In dat jaar hertrouwde zij met de panbakkersknecht Oene van der Sluis uit Makkum. Er bleef echter een band met Schraard bestaan. Hinkes zoon Pieter Fopma trouwde in 1908 met Fetje Hoving. Zij woonden enige tijd aan de Dorpsstraat in het huis dat later vele jaren het onderkomen van Jetze en Jannie Hofstra was.

geheel of ten deele verstaande, kunnen dadelijk vast werk
bekomen bij S. J. RADER SMA, buiten de Vrouwenpoort te Leeuwarden.
Een KUIPERSKNECHT, zijn werk geheel of ten deele ver-
staande, kan dadelijk werk bekomen bij S. C. WIELSMA,
Mr. Kuiper te Schraard.
Een of twee KOPERSLAGERSKNECHTS, hun werk wel
of ten deele verstaande, kunnen terstond werk bekomen,

Leeuwarder Courant van 22 mei 1838

Emden, 2021

Groningen, 2021

Utrecht, 2021

Zeist, 2021

Lelystad, 2021

Een samenleving van zondige mensen

De onderwijzer Jan Kuiper, die aan het eind van de negentiende eeuw in het Schraarder schoolhuis woonde, was een groot bestrijder van Abraham Kuyper. De kern van hun meningsverschil kwam er kort samengevat op neer dat de schoolmeester een ‘christelijke’ maatschappij als ideaal nastreefde, terwijl volgens de grote gereformeerde leider kerk en staat ieder een eigen verantwoordelijkheid hebben. De christenheid zou immers ‘altoos een klein kuddeke’ blijven, terwijl toch ook de anderen zonder het te weten deel hebben aan de ‘algemene genade’.

Aan die oude strijd moest ik weer denken toen een kleindochter van Jan Kuiper contact met mij had opgenomen en wat foto’s voor me had uitgezocht. Maar de kerkstrijd uit die tijd is iets wat de meeste mensen weinig meer zegt. Bijna niemand weet nog wie Abraham de Geweldige geweest is... Daarom verbaasde het me te ontdekken dat Kuyper en het kuyperianisme in de Verenigde Staten nog springlevend zijn. In een niet al te dik boek zet de Amerikaanse theoloog Richard Mouw uiteen wat Kuyper in zijn land en voor hem persoonlijk betekent.

De naam Abraham Kuyper zal bij enkele historisch geïnteresseerden onder ons nog wel bekend zijn, maar in Amerika is zijn theologie en politieke theorie nog steeds actueel. Met enige verbazing en toch met grote interesse heb ik het boek van Mouw gelezen. Het riep een nostalgisch gevoel op. Net of er een film van mijn jeugd zestig jaar geleden werd afgedraaid. Ik zag de debatterende mannenbroeders bij de koffie na de kerkdienst voor me. Maar gaandeweg ontwikkelde zich een zekere tegenzin. De kringetjes waarin de discussies indertijd maar rond bleven draaien bij gebrek aan frisse lucht stonden me weer helder voor de geest. De ‘algemene genade’ zette de ramen naar de buitenwereld weliswaar open, maar de hatelijke ‘antithese’, de door Kuyper gecultiveerde tegenstelling tussen christenen en de rest, sloeg de voordeur keihard dicht. Ondanks de aardige herinneringen is het maar goed dat die tijd voorbij is.

En toch... Bladerend in Kuypers *De Gemeene Gratie* stuitte ik op enkele hoofdstukken over de ‘burgerstaat’. Oppervlakkig beschouwd, zegt Kuyper, kan het staatsleven ons weinig anders dan weerszin inboezemen. Enkele goede regenten niet te na gesproken, is het zondig misbruik van macht aan de orde van de dag, wat weer aanleiding is voor het ‘opwoelen van de volkshartstochten’. Toch roept hij zijn lezers op om de staat, in het licht van de ‘algemene genade’, ook van een andere kant te bekijken. Dan rijst de vraag wat er van de samenleving onder zondige mensen zou worden zonder staat en als er geen overheid was ingesteld.

Dan danken wij de Heer die ons door de instelling van de overheid ‘voor den gruwel der zelfverwoesting bewaard heeft’. Zelfs in haar gebrekkige vorm is de staat nog altijd een onschatbare bron van ‘orde, rust en vrede’. Wij hoeven maar naar landen te kijken waar geen regering is, of waar geregeerd wordt door particuliere legertjes of door rivaliserende drugsbendes om Kuyper op dit punt voor honderd procent gelijk te geven.

De overheid is er om der zonde wil... De rol van de staat is tijdens de coronacrisis een actueel onderwerp. Er is veel kritiek op het handelen van onze regering en daar is op zichzelf niets mis mee. We hoeven niet voortdurend te juichen. Maar ondanks alles is de overheid, volgens de apostel, de dienaar van God voor ons welzijn. Het respect voor de openbare ambten is de basis van een min of meer vreedzame en welvarende samenleving. Hetzelfde geldt in het bijzonder voor de rechtspraak. We hebben niet de keus tussen gebrekkig recht en ideaal recht, maar tussen gebrekkig recht en een staat van rechteloosheid. De laatste tijd horen we zelfs twijfel uiten over de rechtmatigheid van de positie van onze ministers en onze rechters met een soms nauwelijks verholen verwijzing naar bijltjesdag. Ik denk dat de kerken zich hierover zouden moeten uitspreken. Al was het alleen om te verhinderen dat we overgeleverd worden aan de machten van de duisternis.

School en kerk in Schraard omstreeks 1930

Utrecht, 2021

Utrecht, 2021

Amsterdam, 2021

Utrecht, 2021

Zeist, 2021

Utrecht, 2021

Lelystad, 2021

Lelystad, 2021

Lelystad, 2021

Agent Elzinga

In 1878 benoemde de minister van justitie Johannes Jans Das uit Noordwolde tot 'rijksveldwachter 3de kl. opziener der jagt en visscherij ter standplaats Schraard'. Vier jaar later vertrok hij naar Twijzel om plaats te maken voor H. de Haan uit Jutrijp. In 1884 is Roelof Reinder Elzinga rijksveldwachter op deze post. De gemeenteraad kende hem in die tijd, 'behoudens goedkeuring van den Procureur-Generaal', een gratificatie van 25 gulden toe wegens 'in het belang van de gemeente bewezen policiediensten'. Mogelijk had dat te maken met het feit dat hij kort daarvoor geheel alleen drie grote aalstropers, die zich voordeden als 'haringkooplieden', had weten te arresteren. Elzinga zou later naar Arum vertrekken waar hij in 1894 slaags raakte met de gemeentepolitieagent Adrianus de Bruin, 'en wel zóó dat de sabel werd gebruikt en beiden zwaar werden gewond'. De agenten waren samen voor een onderzoek naar Harlingen gegaan. Nadat de zaken waren afgedaan, kwamen ze, op zoek naar een zekere Nauta, van de ene in de andere herberg terecht. Weer met de tram teruggekeerd naar Arum gingen ze bij Heslinga nog even biljarten, maar daar kreeg Elzinga last van een kwade dronk. Er volgde een woordenwisseling waarop hij zijn gemeentelijke collega in het gezicht krabde.

Toen De Bruin hem van zich afduwde viel de rijksveldwachter op de grond. Elzinga greep naar zijn sabel en sprak: 'Ik zal dij den kop kloven.' Vervolgens probeerde hij de daad bij het woord te voegen. Begin 1895 werd de rijksveldwachter tot zes maanden gevangenis veroordeeld. Kennelijk vormde dat geen beletsel om hem aan het eind van dat jaar naar Groningen over te plaatsen. In 1901 werd hem zelfs de rang van brigadier-titulair toegekend. Twee jaar daarna vermeldde de krant dat aan zijn vrouw, die volgens agent De Bruin ooit het huis uit moest vluchten als Elzinga dronken uit café De Kat kwam, een weduwenpensioen van 320 gulden was toegekend.

Rijks- en gemeentepolitie slaags.
Als een bewaker van de openbare orde zelf die orde verstoort, is dit zeker de omgekeerde wereld. Maar wat naam eraan te geven, als twee dienaars van de Heilige Hermidad, een rijks- en een gemeente-veldwachter, hun stok en sabel gebruiken om elkaar daarmee te lijf te gaan?
Zoo'n geval deed zich te Arum (Fr.) voor. Met „bebloede koppen” zochten de uitgevochten kampioenen hun heil bij den geneesheer.
Naar we vernemen, zal de strijd hiermee nog niet uit zijn, daar de bevoegde macht een onderzoek heeft ingesteld.
Tej.

Nieuwsblad van het Noorden van 30 november 1894

KOMMANDOR IONA

Harlingen, 2021

Lauwersoog, 2019

Huisduinen, 2020

Zandvoort, 2021

Huisduinen, 2021

Zandvoort, 2021

Harlingen, 2015

Delfzijl, 2019

Den Oever, 2020

Zwolle, 2021

Aan het einde van een tijdperk

Op een oudejaarsavond enkele jaren geleden begon de predikant van Schraard en omliggende dorpen haar preek met de vraag wat we eigenlijk nog geloven. Daar zou de vraag aan toegevoegd kunnen worden wie er nog iets gelooft. Of waar het heen gaat met het kerkbezoek. Wat er is overgeleven van de christelijke school. Dáár begint het toch.

In mijn kennissenkring heeft vrijwel niemand iets met kerk en geloof. Als het onderwerp ter sprake komt wordt de zaak met schouderophalen en een vermoeide glimlach afgedaan. Waarschijnlijk hebben de meesten van de kerkgangers in hun vriendenkring en op hun werk ongeveer dezelfde ervaring. Je mag al blij zijn als je niet wordt uitgelachen. Hoe is het mogelijk dat de neergang zich in zo korte tijd heeft kunnen voltrekken, denken we dan.

Waarschijnlijk wordt onze kijk op de geschiedenis vertekend door het feit dat onze ouders en grootouders nog een tijd van kerkelijke hoogconjunctuur hebben meegemaakt. Toen de predikant Jan Wouter Felix rond het midden van de negentiende eeuw in Longerhouw volle kerken trok, was er voor de rechtzinnigen nog veel werk te verrichten. Binnen de hervormde kerk ontstond onder andere de Confessionele Vereniging. De doleantie onder leiding van Abraham Kuiper en het ontstaan van de Gereformeerde Kerken in Nederland vormden een nieuw hoofdstuk in de strijd voor kerkherstel. Felix was overigens bevriend met Kuiper en werd president-curator van diens Vrije Universiteit, maar hij bleef de vaderlandse hervormde kerk trouw.

Tijdens de hele revolutionaire periode van de strijd om school en kerk in de tweede helft van de negentiende eeuw is er veel gezegd en geschreven wat in onze ogen niet altijd door de beugel kan, maar wat door de vingers gezien mag worden vanwege het bijzondere tijdsgewricht. Het was óók een strijd tegen staatsbemoeienis en een bekrompen burgerlijke moraal. Maar als de macht van de orthodoxie in de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw eenmaal is gevestigd en zich een nieuwe elite heeft ontwikkeld, wordt die vergevingsgezindheid, althans bij mij, een stuk minder groot. Zo vormt bijvoorbeeld de beruchte gereformeerde synode van Assen in 1926 een zwarte bladzijde in de kerkgeschiedenis.

Ook in op de dorpen rond Schraard heeft de synode zijn sporen nagelaten. Dominee C. Vermaat uit Makkum werd onder andere gedwongen om te verklaren dat de gereformeerde kerk de ware kerk is, en dat 'de slang heeft gesproken'. Het paradijsverhaal handelt immers over 'zintuiglijk waarneembare' gebeurtenis-

sen. Vermaat diende een schriftelijke verklaring van die strekking in te leveren bij dominee Bolman in Schettens. In een ingezonden brief in het blad *De Reformatie* had Vermaat zijn standpunt al lang uit de doeken gedaan. 'Wat mij betreft, ik wil wel verklaren, dat ik niet geloof in de Gereformeerde Belijdenisschriften en evenmin in het Calvinisme. Ik geloof niet in de Gereformeerde Kerken en evenmin in het Gereformeerde volk. Ik geloof in den Heiligen Geest.'

De reformators in de zestiende eeuw wisten al dat onze redding niet afhankelijk is van de kerk. Het is God die spreekt en handelt, en wij hebben daar niets aan toe te voegen. In dat licht zijn zorgen om kerkelijke neergang eigenlijk een vorm van ongelooft. Maar dat het zo hard zou gaan... Na de oorlog leek de groei nog door te zetten, al was in de jaren twintig en dertig al duidelijk gebleken dat kerkherstel ook het merkteken van de zonde kan dragen. De kerk was te vaak bezig vooral te bepalen wie er niet bij hoorden, terwijl eigenlijk de wereld de kerk is. Toch denk en hoop ik dat de traditionele dienst in georganiseerd kerkelijk verband blijft bestaan. Ook al komt daar 'maar een klein kuddeke'. De kerkgang heeft een blijvende betekenis als erkenning van het feit dat wij niet het laatste woord hebben. De wekelijkse eredienst geeft richting, perspectief en een kritische afstand ten aanzien van de tijdgeest. Volharding is de opdracht van een kerk die midden in de wereld staat.

Maar hoe moet het dan met ons zieleheil? De ouderen onder ons leerden dat wij 'alleen uit genade' leven, al zag de praktijk er op een moeilijk te begrijpen manier toch weer anders uit. Het behoud door 'goede werken' was nooit helemaal weg. De ook in Nederland na de oorlog invloedrijke orthodoxe theoloog Karl Barth nam een radicaal standpunt in. Hij zag alleen zonde van onze kant en goddelijke genade, die wij niet verdienen, daar tegenover. Onze motieven zijn nooit zuiver en ons werken is altijd besmet. Wij zijn allemaal veroordeeld, en toch gered door Christus. Tegenstanders 'verdachten' Barth er van de alverzoeningsleer aan te hangen. Hij ontweek daarop steeds het antwoord, maar uiteindelijk schreef hij ergens: 'Ik geloof niet in de ketterij van de alverzoening, maar ik geloof wel in de Alverzoener.'

Amsterdam, 2021

Stadskanaal, 2021

Zwolle, 2021

Zwolle, 2021

Zwolle, 2021

Sneek, 2021

Sneek, 2021

Wine Huitema

Van 1907 tot 1912 was Jacob Huitema schoolmeester in Schraard. Al in zijn eerste jaar kregen hij en zijn vrouw Feikje Naber een dochter Wemelina. Jacob heeft in het dorp nog een rol gespeeld bij de aanschaf van het kerkorgel. Hij kwam als eerste tijdens een vergadering van de kerkvoogdij met het voorstel het oude orgel te vervangen. Iemand merkte toen op dat het beter zou zijn een lokaal te bouwen, omdat daar bij begrafenissen behoefte aan was. Huitema had bezwaar tegen dit voorstel. Hij wees er op dat er ‘twee gemeenten’ waren. Hij wilde niet dat de gereformeerden gebruik zouden kunnen maken van een voorziening die door de hervormden was betaald. En zo is het orgel er gekomen.

Uit de de beraadslagingen valt verder nog op te maken dat Huitema wilde dat er op de vergaderingen niet gerookt zou worden, omdat hij ‘er niet over kon’. Kort daarna werd hij schoolhoofd in Vlaardingen waar hij als ‘streng’ bekend stond. Zo had hij de gewoonte om zijn leerlingen met een zwart lineaal op de vingers te slaan. Zijn dochter Wemelina bezocht daar de HBS en ging geneeskunde studeren. In 1936 promoveerde zij op een studie over allergieën. Daarna werkte zij als zendingsarts in Indonesië en India.

In 1957 werd Wine Huitema directrice van de vroedvrouwschool in Amsterdam. In *Het Parool* van 19 juni 1970 komt zij voor in een reportage van de indertijd bekende journaliste met de rode lippen Harmke Pijpers. Het verhaal geeft een aardig tijdsbeeld. Over de toen populair geworden ‘inspraak’ is de directrice kennelijk niet erg enthousiast. De meisjes kunnen zich altijd tot hun jaarhoofd wenden, maar ach, ‘de mensen die het meest inspraak willen hebben zijn er altijd het minst geschikt voor’.

Leerlingen zijn in het derde jaar volgens Huitema meestal minder recalcitrant dan daarvoor. Pijpers krijgt de gelegenheid met enkele rustige en stabiele, in uniform gestoken, derdejaars te spreken. Die vinden toch dat ‘een salaris ook wel prettig’ zou zijn. Dokter Huitema van achter haar grote bruine bureau denkt er duidelijk anders over. Een paar dagen later spreekt de journaliste vijf wél recalcitrante tweedejaars. Zij zijn het gloeiend eens met de actievoerende Dolle Mina’s die salaris voor de leerlingen eisen. Het werk in de afdelingskeuken kun je volgens hen toch echt geen stage meer noemen. De hele mentaliteit op school deugt niet. Ze moeten het bijvoorbeeld heel gewoon vinden om de patiënten van de co-assistenten verder te helpen, terwijl ze met hun eigen bevallingen bezig zijn. Eigenlijk zouden ze dat moeten weigeren, maar ja, ‘je laat zo’n vrouw toch niet in de prut liggen’.

Lelystad, 2021

Lelystad, 2021

Harlingen, 2021

Lelystad, 2021

Drachten, 2021

Groningen, 2021

Zeist, 2021

Leystad, 2020

Amsterdam, 2021

‘Als je het maar echt meent’

De eerste keer dat ik hem zag was bij mijn toenmalige muzikleraar. Harry Tromp lag onder één van de *drie* vleugels om het pedaal te repareren. Behalve een zeer vakkundige stemmer was hij immers een goede restaurateur. Niet veel later zou Harry bij mij komen stemmen. Dat is vele jaren, ook nadat ik naar Schraard was verhuisd, zo gebleven.

In Amsterdam had Harry Tromp een zekere roem, hoewel hij als stemmer een late roeping had. Aanvankelijk werkte hij als internationaal vertegenwoordiger bij een firma in de agrarische sector, maar toen hij twintiger was, ging zijn gezichtsvermogen steeds verder achteruit en werd hij ten slotte blind. Instrumentenbouw was zijn grote hobby en van daaruit werd hij pianostemmer en restaurateur. Zelfs bracht hij het tot gastdocent op de pianovakschool.

Harry en ik konden het wel goed met elkaar vinden, maar merkwaardigerwijs zijn we altijd ‘meneer Bakker’ en ‘meneer Tromp’ blijven zeggen. We waren indertijd allebei vrijgezel, hadden beiden een gereformeerde achtergrond en een kat als geliefd huisdier. Zijn kat was wel heel bijzonder. Op straat zat zij op zijn schouder en gaf precies aan als hij bij zijn stamcafé was beland. Onze gesprekken gingen over van alles en nog wat, maar kerkelijke zaken kwamen, ondanks ons gedeelde verleden, eigenlijk nooit aan de orde. Niemand interesseerde zich daarvoor en ik ook niet. Een echtpaar dat ik later uit het oog ben verloren, was het enige stel in mijn omgeving dat nog godsdienstig was en hun kinderen had laten dopen. Kort geleden kwam ik ze na vijftientig jaar weer tegen. Inmiddels wilden ook zij niets meer met de kerk te maken hebben. Vooral de man meende dat hen ‘van alles op de mouw was gespeld’. Daar was je dan wel zelf bij, denk ik dan.

In meerdere opzichten verliep de ontwikkeling van Harry en mij parallel. Om te beginnen eindigde bij ons beiden het vrijgezellenbestaan. We trouwden kort na elkaar. Bovendien begon bij ons toch ineens de godsdienst op te spelen. Bij mij had eigenlijk op dat vlak altijd iets geknaagd. Waarschijnlijk gold voor hem hetzelfde. Maar dit nieuwe thema in onze gesprekken bleek binnen niet al te lange tijd rampzalig uit te pakken voor onze verhouding. Harry en zijn vrouw sloten zich aan bij een pinkstergemeente. Zij lieten zich opnieuw dopen. Naar aanleiding daarvan drukten ze mij op een keer een krantje met hun ‘bekerings-geschiedenis’ in de hand. Op de een of andere manier vond ik het onverteerbaar dat ik van een goede bekende was veranderd in een object voor hun geloofsijver. Inmiddels had ik mij uit volle overtuiging aangesloten bij de kerk in onze dor-

Amsterdam, 2021

pen, waar ik al een tijdje organist was geweest. Harry zijn vrouw meende daarover op te moeten merken dat zij zich afvroeg 'of ik het wel echt meende'. Aan haar eigen oprechtheid twijfelde ze kennelijk niet.

Hoelang het geduurd heeft, weet ik niet meer, maar op een gegeven moment vertelde Harry dat hij zijn buik vol had van de pinkstergemeente. Het draaide er alleen maar om wie de macht had. Eigenlijk was die hele gemeente een soort apenrots. Nee, voortaan ging hij met zijn vrouw naar een ander genootschap waar het veel beter was. Maar een paar jaar later was ook dat verleden tijd. Sindsdien, zei Harry, houden hij en zijn vrouw met zijn tweeën kerk. Mij komt dat vreemd voor. Natuurlijk is de organische kerk iets anders dan een bepaald kerkgenootschap, maar een kerk voor twee personen uit één huishouden lijkt mij wel wat erg klein om de verbondenheid met de kerk der eeuwen te ervaren. En de verbondenheid met het maatschappelijk leven. Want het hoofd van de kerk is toch in de eerste plaats de Heer van de wereld. Wij bidden in de ons gegeven woorden toch niet 'geef *mij mijn* dagelijks brood' en 'verlos *mij*'? Misschien is het beter om naar de kerk te gaan waar je toch al bij aangesloten was, of anders naar de kerk om de hoek. Zelfs in onze tijd gaan daar meestal meer dan twee personen naartoe.

Of je nu eeuwig glimlachend evangeliseert, of veel 'goed' doet, of dat je 'gewoon' naar de kerk gaat, zoals de meesten in onze dorpen tot voor enige jaren deden, of dat je 'er niet aan doet', wij zijn allen, volgens de orthodoxe theoloog Karl Barth, al lang veroordeeld. Natuurlijk gaat het evangelie verder, maar het kan, ook in maatschappelijk opzicht, geen kwaad bij deze ellendige staat stil te staan voor we het al te snel hebben over verlossing en dankbaarheid. Wat Harry betreft denk ik bij voorkeur terug aan de tijd dat wij 'er nog niet aan deden'. Hij was altijd monter en opgewekt, klaagde nooit, en praatte altijd luchtig over de dagelijkse moeilijkheden in zijn leven. Zo was hij een keer met zijn gereedschaps-tas in de gracht gelopen. Het ergste vond hij het van die tas, maar gelukkig had iemand die voor hem uit het water gevist. Toch is er ook in de tweepersoons kerk blijkbaar plaats voor *echte* vrolijkheid. Harry vertelde me een van de laatste keren dat hij in Schraard was een grappig verhaal. Nadat hij ergens had gestemd, was hij in de auto op de plek van de chauffeur gaan zitten en weggere-den... De klant in verbijstering achterlatend. Die wist niet dat Harry zijn vrouw aan de onderkant het stuur vasthield.

Amersfoort, 2016

Egmond aan Zee, 2017

Lemmer, 2021

Harlingen, 2016

Oostoever, 2019

Huisduinen, 2008

Huisduinen, 2017

Lemmer, 2018

Amsterdam, 2021

Barend Bluhm

Volgens het verslag van twee autochtone Schraarders werd er, vermoedelijk eind jaren zeventig, een viswedstrijd voor de jeugd op De Opslach gehouden. De motor achter dit gebeuren was Beer Blum die hier een aantal jaren met zijn vrouw Hannelore Wolf heeft gewoond. Het aardige is dat Blum er voor zorgde dat alle kinderen van een hengel werden voorzien, zodat ze allemaal mee konden doen. Hannelore Wolf was werkzaam als operazangeres en zangpedagoge. In de tijd dat zij in Schraard woonde gaf ze een keer een concert in het oude gereformeerde kerkje dat toen als dorps huis werd gebruikt. Een dorpsgenoot heeft meegeholpen om haar piano te verplaatsen. Meerdere ouderen in het dorp staat het gebeuren nog wel voor de geest al zijn de details helaas opgelost in de mist van de geschiedenis.

Over het leven van Beer Blum is in oude kranten en archieven het een en ander te vinden. Zijn eigenlijke naam is Barend Bluhm. Ook werd hij wel Bennie genoemd. Hij is in 1917 geboren in de Rapenburgerstraat te Amsterdam. Om de hoek is het Rapenburg, op de grens van de jodenbuurt, waar ik een jaar op de lagere school heb gezeten. In zijn jonge jaren was Bluhm onder meer werkzaam als slagtersjongen, marktkoopman en chocoladewerker. Daarnaast was hij zanger in het Joods Mannenkoor van Samuel Englander. Hij had een mooie stem. Graag was hij naar het conservatorium gegaan, maar het gezin leefde in armoe-dige omstandigheden. Een zekere roem verwierf Bennie Bluhm als vedergewicht bij de boksschool Olympia gevestigd aan de Jodenhouuttuinen.

Tijdens de bezetting vormde Bluhm knokploegen om zijn buurt te beschermen tegen leden van de NSB en hun geüniformeerde ordedienst de WA. Later stapte hij over van het joodse naar het nationale verzet. Door zijn huwelijk met de niet-joodse Tetje Hielkema kon hij lange tijd uit handen van de nazi's blijven, maar werd uiteindelijk toch in augustus 1944 opgepakt en naar Westerbork gebracht. Op 5 april 1945, vlak voor de bevrijding van het kamp door de Canadezen, werd hij vanwege zijn gemengde huwelijk ontslagen. Door de oorlogsomstandigheden was Bluhm vervreemd geraakt van zijn vrouw Tetje. Het huwelijk werd een jaar later ontbonden. Hij vertrok naar Israël, waar hij boksinstructeur bij het leger werd en daarna in een kibboets ging werken, maar hij kon er niet aarden en keerde terug naar Amsterdam. Daar hertrouwde hij met Hannelore Wolf. Volgens de spaarzame berichten over zijn verdere leven was hij kleermaker en handelde hij in tapijten.

In de jaren tachtig maakte Bluhm zich sterk voor het oprichten van een monu-

Amsterdam, 2021

Amsterdam, 2021

ment voor het joodse verzet dat er, twee jaar na zijn dood, in 1988 ook is gekomen. Het staat op het plein voor het stadhuis in de vooroorlogse joodse buurt. Vermoedelijk was dit project voor hem zo belangrijk, omdat de omvang van het joodse verzet vaak is onderschat. Het percentage joden dat in het verzet zat was niet kleiner dan het percentage verzetsmensen bij andere bevolkingsgroepen. Bluhm zelf was onder andere verbonden met het verzet rond de communistische krant *De Waarheid*. Hij is altijd een overtuigd communist en atheïst gebleven, maar werd na de oorlog geen lid meer van de communistische partij. In 1986 is hij in Hoofddorp ter aarde besteld op de begraafplaats Gan Hasjalom van de Liberaal Joodse Gemeente.

Over het leven van de in Frankfurt geboren Hannelore Wolf is niet zoveel terug te vinden, behalve dat zij drie min of meer autobiografische boeken heeft geschreven. In *De gespijkerde God* vertelt ze over haar onderduiktijd als jong meisje bij een gereformeerd gezin in Limburg. Begin vorig jaar overleed Hannelore Bluhm-Wolf. Net als haar echtgenoot is zij ter aarde besteld op de begraafplaats Gan Hasjalom.

Tetje was al enkele jaren voor haar officiële scheiding van Barend met hun dochter Reina naar Friesland vertrokken. Over het verdere leven van Barends dochter kon ik niet meer te weten komen. In Schraard wist niemand iets over haar. Tot mijn verbazing zag ik onlangs in de krant een stukje van een vrouw die op de uitvaart van Reina heeft gesproken. Daarin is te lezen dat zij getrouwd is geweest met Anne de Haan en drie kinderen heeft gekregen. Samen met haar man had ze een zaak in Oosterwolde. Reina wordt beschreven als een mooie en charmante vrouw. In haar huis was iedereen welkom. Opvallend is dat ze haar joodse afkomst in ere hield.

Rastede, 2012

Oldenburg, 2015

Bad Zwischenahn, 2009

Bad Rothenfelde, 2017

Assen, 2021

Steenwijk, 2021

Dokkum, 2021

Amsterdam, 2021

Emmeloord, 2021

Alkmaar, 2021

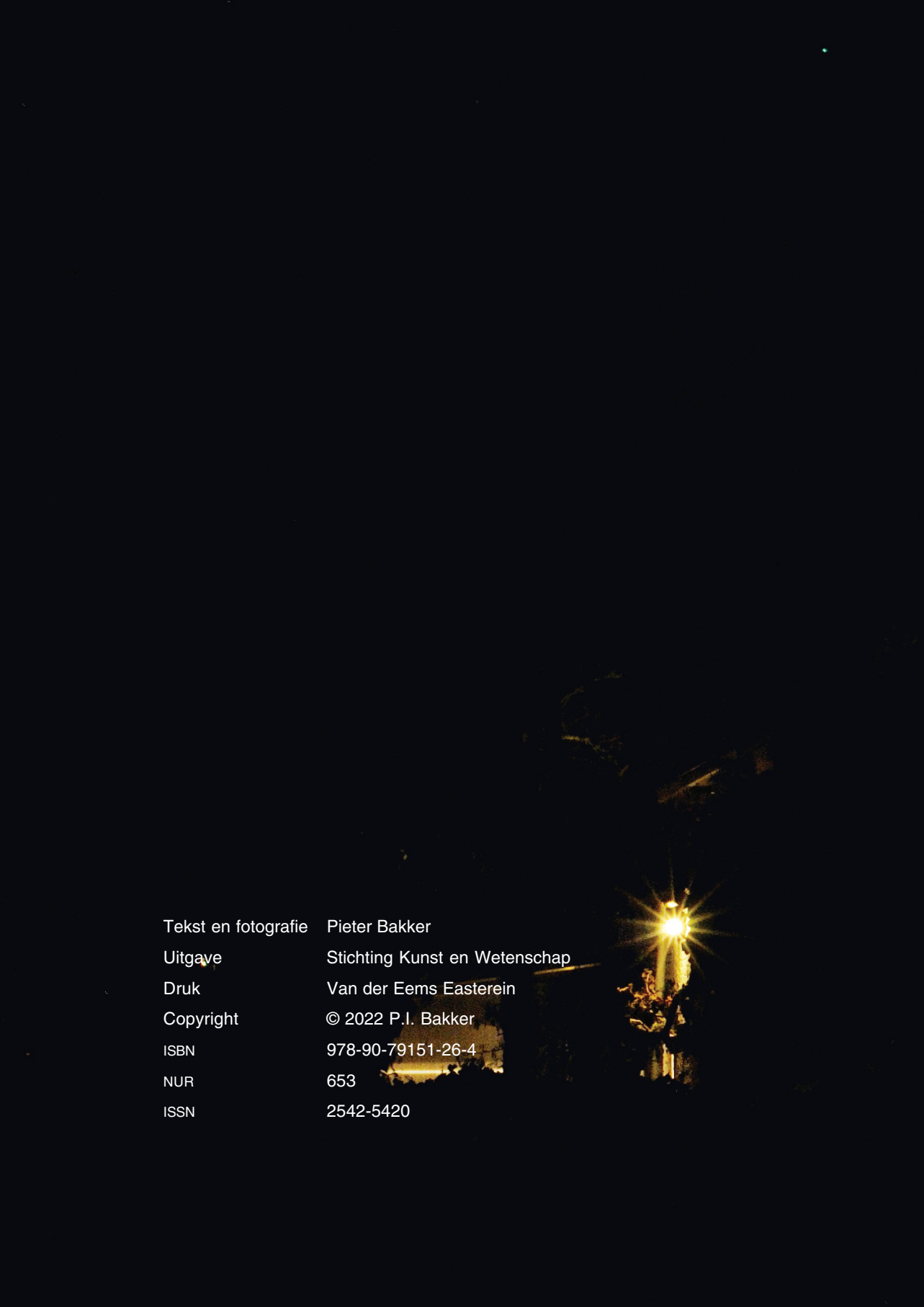

Alkmaar, 2021

De teksten op pagina 3, 17, 35 en 47 verschenen eerder in Tsjerkefinster en de teksten op pagina 11, 25, 41, en 55 verschenen in Terpnijs. De foto op pagina 18 is van een onbekende fotograaf. Alle andere foto's zijn van de auteur.

Leeuwarden, 2010

Tekst en fotografie Pieter Bakker
Uitgave Stichting Kunst en Wetenschap
Druk Van der Eems Easterein
Copyright © 2022 P.I. Bakker
ISBN 978-90-79151-26-4
NUR 653
ISSN 2542-5420